

Medlemsblad för DIS-Bergslagen

Regionförening till DIS (Datorhjälp I Släktforskningen)

Verksamhetsområde Bergslagen/Mälardalen

Rudbeckianska skolan, Västerås: Nya annexet från 1915, ritat av Erik Hahr

Biskopen Johannes Rudbeckius grundade Sveriges första gymnasium i Västerås år 1623. Efter honom har Rudbeckianska skolan fått sitt namn.

Skolans gamla huvudbyggnad stod färdig år 1855. På 1890-talet hade skolverksamheten vuxit och lokalerna blivit för trånga. Den nya läroverksstadgan och ansvaret för skolverksamheten som övergick från kyrkan till kommunen gjorde att nya krav ställdes. Ett annex i samma byggnadsstil som huvudbyggnaden tillkom år 1904 för att möta kraven.

Snart ställdes ytterligare krav på de naturvetenskapliga utbildningarna och skolan behövde nya, anpassade lokaler. Dåvarande stadsarkitekten Erik Hahr fick i uppdrag att rita ett nytt annex. Nya annexet togs i bruk år 1915.

Skolhistoria (läs mer på sidorna 4-6)

Internet: www.dis-bergslagen.se

E-post: styrelsen@dis-bergslagen.se

Plusgiro: 1175499-1

Postadress:

DIS-Bergslagen, c/o Strömberg

Patentgatan 15, lgh 1103, 722 26 Västerås

Styrelse

Lars-Göran Nilsson, ordförande

E-post: lars.goran.nilsson@dis-bergslagen.se

Elsmarie Strömberg, sekreterare

E-post: elsmarie.stromberg@dis-bergslagen.se

Kerstin Fallbrink, kassör

E-post: kerstin.fallbrink@dis-bergslagen.se

Orvar Asplund, ledamot

E-post: orvar.asplund@dis-bergslagen.se

Håkan Johansson, ledamot

E-post: hakan.johansson@dis-bergslagen.se

Gun Utterström, ledamot

E-post: gun.utterstrom@dis-bergslagen.se

Jan Wallin, ledamot

E-post: jan.wallin@dis-bergslagen.se

Gerd Svensson, suppleant

E-post: gerd.svensson@dis-bergslagen.se

Bengt Salander, suppleant

E-post: bengt.salander@dis-bergslagen.se

Christer Majtorp, suppleant

E-post: christer@majtorp.se

Disbytombud

Örebro: Kerstin Malm

E-post: kegubi60@gmail.com

Västerås: Håkan Johansson

E-post: hakan.johansson.021@telia.com

Kartansvarig

Christer Majtorp

E-post: christer@majtorp.se

Utbildningsansvarig

Orvar Asplund

E-post: orvar.asplund@dis-bergslagen.se

DNA-ansvarig

Åke Sjödin

E-post: aksj@mac.com

Supportfaddrar i DIS-Bergslagen

Disgen för PC

Bengt Hammarström

Tfn: 0586-36587. E-post: b.hammarstrom@telia.com

Jan Wallin

Tfn: 019-183830. E-post: jan.wallin.orebro@telia.com

Disgen för MAC

Sven Olby

Tfn: 021-20494. E-post: sven.olby@gmail.com

Alla faddrar

Se DIS hemsida www.dis.se

Ortsombud

Västerås: Lars-Göran Nilsson

E-post: lars.goran.nilsson@dis-bergslagen.se

Örebro: Jan Wallin

E-post: jan.wallin@dis-bergslagen.se

KAK: Peder Vikström

E-post: peder.vikstrom@koping.net

Värmland: Bengt Salander

E-post: bengt.salander@dis-bergslagen.se

Karlskoga: Bengt Hammarström

E-post: b.hammarstrom@telia.com

Södermanland: Vakant

Sala: Gun Utterström

E-post: gun.utterstrom@dis-bergslagen.se

Fagersta: Vakant

Dalarna: Vakant

Redaktör/Webbmaster

Elsmarie Strömberg

E-post: elsmarie.stromberg@dis-bergslagen.se

Revisorer

Åke Sjödin

Tomas Östling

Björn Ulvemark (revisorssuppleant)

Ordförandens spalt

av Lars-Göran Nilsson

Jag önskar er alla en riktigt skön fortsättning på den här sommaren.

En sommar som har blivit annorlunda på många sätt på grund av den pandemi som vi har drabbats av på ett eller annat vis. Några har drabbats mycket hårt medan andra knappt har påverkats alls. Det här viruset har verkligen ställt till det på många och oväntade sätt. Min fru och jag har gått i frivillig karantän i vår sommarstuga. Vi försöker hålla fysisk distans till andra människor. Det är först den allra senaste tiden som vi kan träffa barn och barnbarn och detta efter tester som visar att ingen är sjuk i covid-19.

Vår släktforskningsverksamhet har naturligtvis drabbats eftersom vi inte vågar ha några fysiska möten. Under våren ställde vi in alla medlemsträffar. Vi hann med att hålla vår förenings årsmöte i början av mars men därefter så utvecklades läget så snabbt och illa att vi beslöt att annullera alla fysiska möten. För hösten har vi gjort upp ett medlemsprogram i förhoppning om att situationen skall förbättras. Vi kommer att veta mer i början av september. Det vi alla hoppas på är ett vaccin som skulle kunna lösa många problem.

Lyckligtvis för vår förening så är vår verksamhet baserad på att med datorns hjälp underlätta släktforskning. Detta innebär att vi med datorer kan upprätthålla vårt arbete och stötta våra medlemmar på distans. Vår fadderverksamhet fortsätter utan ändring och släktforskningsfrågor kan ställas som vanligt.

En slutsats som jag drar är att vårt samhälle kommer att förändras på ett sådant sätt att man kommer att tala om tiden före och tiden efter pandemin. Jag tror att digitaliseringen kommer att accelerera. Nya system kommer att tas fram som förenklar möten och konferenser på distans. Fysiska möten kommer att tappa i betydelse. Vi bevakar den här utvecklingen för att successivt introducera den i vår verksamhet.

Bästa Sommarhälsningar Lars-Göran

Medlemsträffar i Västerås (i nuläget är dessa träffar inställda)

Följande tisdagar är inbokade kl 17-20 om läget förändras: 15 september, 29 september, 13 oktober, 27 oktober, 10 november, 24 november, 8 december

Plats: Studieförbundet Vuxenskolan, Lysgränd 1, Västerås

Läs vad som händer på vår hemsida!

Tematräffar

Eventuella tematräffar i vårt område kommer att finnas på vår hemsida

www.dis-bergslagen.se

Kom ihåg adressändring samt ändring av mailadress!

Efter varje utskick av Disponibelt kommer ett antal exemplar i retur med adressaten okänd.

V.v. gå in på DIS hemsida och kontrollera att dina uppgifter är korrekta.

<https://www.dis.se> . Därefter väljer du Bli medlem: Längst ner på sidan finns Självservice

Skolhistoria

av Gun Utterström

Innan grundskolan fanns

Skolsystemet som vuxit fram sedan medeltiden hade från allra första början syftet att utbilda kyrkans män. År 1686 utfärdades kyrkolagen och enligt den var det klockaren i församlingen som hade ansvar för att barnen skulle tillägna sig vissa grundläggande kunskaper.

I början av 1700-talet fick föräldrarna ta över ansvaret för barnens undervisning. Barn ur de högre samhällsskikten undervisades först i hemmen av informatorer och de kunde sedan gå vidare till högre utbildning i de läroverk och gymnasier som fanns vid den tiden. Barn ur de lägre samhällsklasserna var hänvisade till de allmänna skolor som helt finansierades genom tiggeri och donationer eller till undervisning i hemmet.

Allmänna läroverk

Allmänna läroverkens historia är lång och har sitt ursprung i utbildningen under medeltiden. På 1500-talet blir kyrkan en statskyrka och staten blir huvudman för lärdomsskolan som den då kallades. Enligt 1820 års stadga skulle skolorna kallas elementarläroverk och senare kom de att heta allmänna läroverk.

Skolorna delades upp i dels högre allmänna läroverk som bestod av både realskole- och gymnasieinlinjer och dels realskolor som endast bestod av realskoleinlinjer.

Privatläroverk

Privatläroverken utvecklades parallellt med de allmänna läroverken och uppstod i en värld där nya yrkesgrupper och nya utbildningsbehov uppstod. Den statliga skolan styrdes av kyrkan och hade därför svårt att reformera sig och anpassa sig till de nya utbildningsbehoven på 1700- och 1800-talet. Det var i första hand den växande medelklassen som sände sina söner till dessa skolor.

Tidiga flickskolor

Den högre utbildningen var under mycket lång tid stängd för flickor. Därför började flickskolor etableras på privata initiativ. Dessa riktade sig i första hand till de privilegierade i samhället och bedrev en "kvinnlig" utbildning enligt konventionella ideal. Under 1800-talet tillkom ett stort antal högre flickskolor.

Normalskolekompetens

En normalskola var avsedd att fungera som förebild, ofta var den knuten till lärarutbildning. Normalskolekompetens var en examen som gavs vid Sta-

tens normalskola för flickor, grundad 1864 i Stockholm och normgivande för landets högre flickskolor. Kompetensen låg mellan real- och studentexamen. Efter 1909 ansågs den vara en examen efter genomgången flickskola.

Normalskolekompetensen upphörde då flickskolorna försvann.

Folkskolan

Folkskolan blev en obligatorisk skolform år 1842 genom den första folkskolestadgan. Den skulle vara obligatorisk för alla barn som inte undervisades i läroverk, enskild skola eller i hemmet. Svårigheterna var stora i början. Det var brist på allt, lokaler, lärare, skolmaterial och till och med elever. Motståndet var stort på sina håll. Många ansåg att de själva gav sina barn den undervisning de behövde. Avståndet till skolan var också ett stort hinder för många.

År 1847, fem år efter beslutet, var mindre än hälften av de skolpliktiga barnen inskrivna i skolan. Med tiden etablerades folkskolan men den såg inte likadan ut överallt. Folkskolan var obligatorisk men antalet obligatoriska år var olika i olika skoldistrikt. Skillnaderna mellan land och stad var stora.

Inom folkskolan fanns ingen praktisk inriktning utan syftet var att ge de grundläggande kunskaperna i bland annat skrivning, räkning, historia och kristendoms kunskap. Slöjd var ett viktigt ämne och även trädgårdskunskap var ganska vanligt, statistik fördes över hur många folkskolor som hade tillgång till en skolträdgård för odling. Men en praktisk inriktning i betydelsen av förberedelse till ett kommande yrke fanns inte i folkskolan.

Fortsättningsskolan

Fortsättningsskolan som kom till på 1860-talet var en praktiskt inriktad ungdomsskola i 1–2 läsår efter folkskolans sjätte år. Den skulle förbereda ungdomarna för yrkeslivet. Skolformen var begränsad, undervisning bedrevs inte varje dag och inte heller hela dagarna. Ett helt läsår kunde bestå av endast 160 undervisningstimmar att jämföra med dagens skola som har ca 170 hela dagar per läsår. Ungefär en tredjedel av eleverna gick en allmän praktisk kurs medan resten deltog i yrkesbestämda fortsättningsskolor. De flesta yrkesbestämda utbildningarna var tänkta för pojkar. För flickorna ordnades i flertalet skoldistrikt enbart huslig utbildning. Fortsättningsskolan var frivillig fram till 1918 då den blev obligatorisk.

Högre folkskola

Högre folkskola var en frivillig skolform som infördes 1858 på orter där det inte fanns något läroverk. Skolformen var till för ungdomar som gått ut folk- och fortsättningsskolan. Den ledde inte till någon examen.

Kommunala mellanskolan

Den kommunala mellanskolan tillkom genom beslut av 1909 års riksdag. Redan i början av 1890-talet hade motioner väckts i riksdagen om statsbidrag till skolor, som kunde utgöra påbyggnader till folkskolan. Det blev en påbyggnad efter det sjätte året i folkskolan och efter fyra år i mellanskolan gavs möjlighet till en examen som var likställd med realexamen. Kommunala mellanskolan omvandlades på 1940-talet till realskola.

Behovet ansågs särskilt stort i de samhällen som började växa upp i samband med industrialiseringen. De första kommunala mellanskolorna började sin verksamhet vårterminen 1910.

Högre samläroverk, högre flickläroverk och högre gossläroverk

Under mycket lång tid var den statliga högre utbildningen stängd för flickor. Det stora flertalet flickor som ville studera vidare till högre utbildning efter folkskola eller privat undervisning var hänvisade till privata flickskolor som efterhand kunde få kommunala eller statliga bidrag. Dessa finansierades annars med privata donationer och skolavgifter.

Enligt 1905 års stadga för statliga allmänna läroverk fick flickor tillträde till läroverksstudier för första gången, men då endast till realskolan.

1927 års skolreform ledde till att de flesta läroverken, som då fick namnen högre samläroverk, öppnades för både pojkar och flickor.

Beslutet att öppna läroverken för flickor mötte dock starkt motstånd på sina håll. Ett sätt att hantera det var att där inte flickorna var välkomna i läroverken inrättades flickläroverk som erbjöd samma utbildning, de första 1929. De hade realskolelinjer som ledde till realexamen. Dessutom fanns det praktiska linjer med huslig inriktning som gav en praktisk realexamen. Senare tillkom också gymnasielinjer som ledde till studentexamen.

De skolor som bara var öppna för pojkar fick då benämningen högre gossläroverk och hade samma möjligheter till praktiska linjer, realexamen och studentexamen som de högre flickläroverken och de högre samläroverken.

Flickskolornas roll inom en ny enhetsskola

Flickskolelinjerna utvecklades inom den privata flickskolan, dessa linjer var längre än realskolan och de var examensfria. Riksdagen ansåg att den gamla flickskoletypen var alltför värdefull för att gå till spillo, och ett förslag om inrättandet av kommunala flickskolor framlades av 1927 års skolsakkunniga.

Frågan om flickskolans framtid behandlades under 1940-talet genom 1940 års skolutredning. Skolutredningen diskuterade ingående om det var lämpligt att bibehålla en skolform av flickskolans typ inom den framtida skolorganisationen. Flickskolans särdrag framhölls eftersom den tog hänsyn till flickornas "egenart" samt att flickorna hade behov av utbildning för såväl yrkeslivet som hemmet.

Till en början undervisades flickorna enbart genom 6-åriga eller 7-åriga flickskolelinjer. Senare på 1950-talet tillkom bl.a. en möjlighet att från folkskolans fjärde skolår påbörja en 5-årig flickskolelinje som ledde fram till realexamen. Den varianten motsvarade skolgången i en kommunal realskola.

Slutligen kom man fram till att den organisatoriska och pedagogiska helhet som grundskolan avsågs utgöra inte borde splittras genom att flickskolan fick bestå som en parallell skolform. Skolberedningens förslag att den kommunala flickskolan som särskild skolform skulle upphöra bifölls i 1962 års riksdag. Den sista flickskoleavdelningen upphörde 1974.

Stora förändringar

Skolsystemet förändrades under de århundraden som följde, en konsekvens av både politisk och vetenskaplig omvälvning. 1900-talet krävde något helt annat av utbildningssystemet. Teknikens utveckling skapade nya jobb, kvinnor ville in på arbetsmarknaden och demokratin ökade.

Ett komplicerat system hade vuxit fram med flera parallella skolformer som riktade sig till samma åldersgrupper. Detta skolsystem var uppdelat i två delar. Sedan folkskolans införande var folkskolan och läroverken parallella skolformer och fristående från varandra. Mellanskolan blev i parallellskolesystemet en länk mellan folkskola och gymnasium.

Folkskolan utbildade barn till gemene man och läroverken utbildade andra samhällsklassers barn som via privatundervisning gick direkt till läroverket. Det var olika skolformer för barn i samma åldrar men i huvudsak med elever från olika social bakgrund.

forts.

forts.

Skillnaderna i utbildningsdeltagandet var fortfarande, efter andra världskriget, mycket stora. De teoretiska utbildningarna på högstadienivå dominerades av barn med föräldrar som själva hade en studietradition medan barn från arbetar- och jordbrukarhem inte var så vanliga i högre studier.

Det fanns många skäl till att ojämlikheten i deltagandet var stor. En faktor var förstås ekonomi. För de flesta var privatläroverk uteslutet eftersom dessa till stor del var beroende av terminsavgifter. De kommunala skolorna och allmänna läroverken hade också en terminsavgift. Dessa skolor var dessutom förlagda till städerna medan den största andelen av befolkningen under 1940-talet bodde på landsbygden. Avstånden till dessa skolor utgjorde ytterligare ett hinder för många. För en familj kunde det vara en stor ekonomisk skillnad mellan en fullt arbetande familjemedlem och en som skickats iväg till en högre utbildning. Det innebar terminsavgifter, resekostnader, extra matkostnader och kanske t.o.m. kostnader för boende.

Förutom det rent ekonomiska hade tradition och föräldrarnas utbildningsnivå stor betydelse, liksom det har idag. För de flesta var det helt enkelt inte aktuellt. Detta gjorde att det krävdes både studiebegåvning och motivation samt familjens godkännande för att gå vidare till högre studier efter folkskolan.

Utredningarna som lade grunden till grundskolan

Diskussionerna kring utformandet av en gemensam skola för alla hade resulterat i ett flertal olika utredningar. 1940 års skolutredning tillsattes mitt under andra världskriget. Skolutredningen föreslog ett principbeslut om en nioårig skolplikt i en gemensam jämlik skola för alla. I samband med 1950 års riksdag fattades principbeslutet och några kommuner införde försöksverksamhet med nioårig enhetsskola. Enhetsskolan innebar att alla gick i samma skolform i vissa årskurser till skillnad från parallellskolesystemet. Försöksskolorna ökade i antal och utgjorde tillsammans med folkskolan de obligatoriska skolformerna.

1950- och 1960-talet var, delvis av ideologiska skäl, en reformperiod då grundskolan skulle ersätta folkskolan, fortsättningsskolan, högre folkskolan, kommunala mellanskolan, realskolan och den kommunala flickskolan.

Grundskolan

Från och med läsåret 1962/63 började grundskolan införas. Det närmaste årtiondet ersattes gradvis alla ovannämnda skolformer. Folkskolans avveckling skedde genom en övergång till grundskolan årskursvis och grundskolan var helt genomförd till och med årskurs 9 i hela landet hösten 1972.

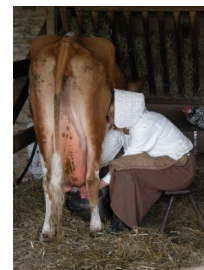
Bildningens inriktning i grundskolan var från början allmän och teoretisk de första 8 åren medan man det sista året gjorde olika linjeval. Där kunde man välja mellan några olika teoretiska linjer och ett flertal yrkesorienterade linjer.

Idag kan det ses som udda att man för årskurs 9 i grundskolan valde olika linjer men med bakgrund av utbildningsformernas historia kan det förstås.

Fortsättningsskolan hade exempelvis en lång tradition av att ge en yrkesanknytning i ett till två år efter folkskolan. Därtill fanns de högre folkskolorna och de praktiska inbyggda linjerna i realskolan som gav en praktisk inriktning de två sista åren. Det här får ses i ljuset av att de allra flesta historiskt sett inte gått mer än i folkskolan samt eventuellt fortsättningsskolan. Efter det påbörjade de flesta sitt yrkesliv. Det var också så man såg grundskolan, som en utbildning som skulle ge de nödvändiga teoretiska kunskaperna men avslutas med en praktisk inriktning för att förbereda för framtida yrke. För dem som ville fortsätta sina teoretiska studier kunde man också välja en gymnasieförberedande linje i årskurs 9. Allteftersom gymnasieskolan senare kom att utökas minskade behovet av att ha en linjeindelning under skolår 9 och förberedelsen för yrkeslivet sköts upp ytterligare ett år.

Piga och dräng

av Orvar Asplund

Alla som börjar släktforska stöter troligtvis ganska snart på pigor och drängar, speciellt om man forskar på landsbygden. Så gjorde även jag och upptäckte att unga flickor och pojkar ibland redan i 15-års ålder tog sin första tjänst som piga eller dräng. För några innebar det tjänst som piga eller dräng i många år innan de fann annan sysselsättning.

När man pratar om pigor och drängar så går nog många tankar till Lina och Alfred i Katthult som till synes levde ett gott liv i idyllen hos husbonden Anton.

Men hur såg arbetsförhållanden ut för vanliga pigor och drängar?

Pigor och drängar har funnits i vårt land sedan långt tillbaka i medeltiden, men först 1664 kom den första legostadgan eller tjänstehjonstagdan som den också kallades. Den innehöll ett regelverk för vilka plikter och skyldigheter husbonde respektive tjänstefolk hade. Den sista upplagan av legostadgan kom 1833 vilken gällde ända fram till 1926. Den innehöll 9 artiklar med tillhörande paragrafer.

Utdrag ur Kong. Maj:ts förnyade nådiga Legostadga för hus-Bönder och tjänsthjon; 1833

I artikel om Husbonde

5 §. Husbonde eger tjänstehjon om dess sysslor behöriga förrättade undervisa samt det till skäligt arbete hålla; och bör han med välvilja och foglighet eller allvarsamhet och stränghet, allt efter som tjänstehjon mer eller mindre troget och väl sin tjänst förrättar, det bemöta och i öfrigt med goda och tjenliga efterdomen det förgn. Är tjänstehjon försumligt, gensträfvigt eller i sin lefnad oordentlig och låter sig ej med godo rättas, eller är det otroget eller till åtaggen tjänst oskickligt, ege husbonde det från sig skilja. Kan ej öfverenskommelse träffas, må husbonde i tvenne gode mäns närvaro tillsäga tjänstehjon att ur tjensten träda, men vägrar tjänstehjon att denna tillsägelse efterkomma, eller vill ej husbonde gode män tillkalla, anmäle då förhållandet i Stockholm hos Öfverståtshållar-embetet för polisärende, i övriga städer hos magistrat, men hos poliskammare, der sådan finnes, och å landet hos kronofogde eller länsman, som ege att tjänstehjonet ur tjensten vräka, med bevis om orsaken dertill; tjänstehjon i hvarje fall obetaget att sin rätt vid domstol utföra.

Är tjänstehjon af manskön under aderton och af qvinkön under sexton år må husbonde, innan sådan anmälan sker, söka detsamma med måttlig husaga tillrättavisa.

I artikel om tjänstehjon

10 §. Tjänstehjon skall i sitt förhållande vara gudfruktigt, troget, flitigt, lydigt, nyktert och sedligt samt inte undandraga sig det arbete och de sysslor, husbonden skäligen föresätter. Är tjänstehjon försumligt, gensträfvigt eller oordentligt och låter det sig ej rättas eller visar det sig otroget, okunnigt eller eljest odugligt, i tjensten, må det derifrån skiljas, efter ty i 5 § sägs, med förlust af hela lönen samt erhålle sådant betyg det förtjenar; ersätte ock husbondens skada, der han talan derom vid domstol utförer.

14 §. Är tjänstehjon vårdslöst och försumligt att fullgöra, hvad det försätts och efter dess dess tjänst åligger, låte husbonde sådant af annan verkställas, och afkorte kostnaden å tjänstehjons lön. Förfar tjänstehjon af vårdslöshet husbondes egendom ege äfen derfor afkortning å lönen rum. Rävker ej lönen att ersätta skadan gälde tjänstehjon med annan dess tillhörighet.

Lite mera angående arbetsförhållanden.

Tjänsterna löpte vanligtvis på ett år från oktober och ett år framåt. Om man inte ville fortsätta sin tjänst så kunde man säga upp sig och söka annan tjänst annars förlängdes kontraktet ytterligare ett år.

Drängarna arbetade i huvudsak utomhus med jordbruket. Om vintern skedde skogsbruk. Pigorna jobbade med allt från att mjölka kor, baka, laga mat och tvätta.

Det var inte jämlikt mellan kvinnor och män: Drängar tjänade mer än dubbelt än pigorna fastän pigornas arbetstid var längre, de fick stiga tidigare och laga frukost innan drängarna vaknade och de fick laga kvällsmat medan drängarna kunde vila sig.

En annan orättvisa var att om pigan blev gravid kunde husbonde halvera hennes lön eller avskeda henne. Detta var troligtvis en bidragande orsak till att många pigor flyttade hem till sina föräldrar när de födde oäkta barn och efter en tid sökte sig ny tjänst.

Beroende på gårdens storlek varierade antal pigor och drängar som var anställda på gården från en på de små gårdarna till ett större antal på stora gårdar.

Vad visar detta?

Att arbetsvillkoren för pigor och drängar inte var de bästa framträder tydligt men det fanns kanske inte så mycket att välja på. Det är nog svårt för oss idag att sätta oss in i deras situation men ett arbete var nog bättre än inget.

Källa: Legostadga för hus-Bönder och tjänstehjon.

http://jamshog.net/ovrigt/konglforordn/legohjonstadga_1833.htm

Frågor, frågor

av Kerstin Fallbrink

Bilden: Bjurtjärn (S,T) AI:15, 1829-1835 sid 102 Åsjöhulta

Torp. Lars Larsson 1792 Bjurkärn, död 1834 (dödbok saknas 1798-1845). Hustrun Anna Jansdotter 92 Kroppa. Barnen Maria 1814, Jan 1816, Cajsa 1819, Anna 1822, Lars 1825 Petter 1828 och Nils 1834. På döttrarna Maria, Cajsa och Anna finns noteringen: Nästan dövstum. Sonen Lars får i senare husförhörsknotering: Talar illa. Hälften av barnen har hörselproblem.

Dövstum är en gammal beteckning för hörselskada. Om man har en grav hörselskada som barn, innebär det att man inte hör sin egen röst och då får man svårt att lära sig prata. De som förr kallades dövstumma hade i regel inget fel på talapparaten, men blev utan språk på grund av hörselskadan.

Grav hörselskada kan ha flera orsaker. Vanliga orsaker var förr scharlakansfeber, mässlingen, hjärnhinneinflammation eller vanlig förkylning med öroninflammation. Röda hund hos gravida kan också ge hörselskador hos fostret. Om den är genetisk borde den finnas i flera generationer.

På bilden ser man att både Lars Larsson och hans hustru Anna Jansdotter har samma notering "läser i bok och utom" och båda har deltagit i husförhör. Detta tyder på att ingen av dem har grava hörselskador.

Hur var det att leva med grav hörselskada? Vad kan man läsa ut av husförhören? Jag har följt de hörselskadade barnen genom husförhörböcker framåt i tiden.

Maria Larsdotter Storm 1814-1879

Efter faderns död tjänar Maria piga först i Karlstorp sedan i Dalbäcken. Bor sedan en tid hos farmor Ingrid Göransdotter tillsammans med en syster och bror. Hon tar då efternamnet Storm, som sina syster. Flyttar till pigplats i Mosstorp.

Får en utomäktenskaplig son August Gustafsson 1853. Fadern är skraddardrängen Gustaf Andersson i Stensviken. Maria flyttas då till husförhörsknoteringen sidor för lösdrivare. Notering i husförhörsknoteringen: Kan knappt tala, går på hela socknen.

Maria Larsdotter Storm avlider som fattighjon 1879, ingen dödsorsak angiven.

Sonen August Gustafsson född 1853 blir fosterbarn hos ett äldre par 1856. 1872 blir han dräng på en gård, bevisar mönstring 1874. 1877 flyttas han till sidor för lösdrivare. Tar omdop 1878 och gifter sig med Ulrika Jonsdotter. August Gustafsson arbetar från 1879 vid pappersbruket Bergvik, Söderala socknen Söderhamn. Dottern Helga Maria föds 1878 i Bjurtjärn och avlider 1884 av hjärnfeber i Söderala. Barnen August Samuel 1881 och Helga Maria 1884 är födda i Söderala. Modern Ulrika Jonsdotter avlider 1887 av lungdot. August Gustafsson avlider 1891 i Undersåker, Åre kommun. Dottern Helga Maria blir fosterbarn i Söderhamn 1889 enligt önskemål från fadern. Hon avlider där av meningit 1892. Sonen August Samuel blir fosterbarn i Nolås, Bjurtjärn och avlider 1896 av lungdot. Familjen finns kvar i husförhörsknotering Bjurtjärn. Inga noteringar om hörselskador.

Lars Larsson 1815-1816

Lars avled spä. Dödbok saknas så ingen dödsorsak finns.

Jan Larsson 1816-1843

Jan är dräng på olika gårdar. Han gifter sig 1840 med pigan Kajsa Andersdotter. Paret är skrivna, arbetar på olika gårdar. Jan avlider 1843, dödbok saknas. En månad senare föds hans dotter. Ingen notering om hörselskada.

Kajsa Larsdotter Storm 1819-1908

När modern avlider 1836 blir Kajsa piga i Ullvetterstorp. Flyttas 1845 till husförhörsbokens sidor för lösdrivare med notering: dövstum, ur mantal.

Hon får sonen Lars 1846. Fadern är drängen Lars Andersson i Åsjöhyttan. Dottern Lotta Hermansdotter föds 1851 med fadern "en främmande lösdrivare vid namn Herman". Sonen Lars flyttar ut 1857 till Tåbäcken, dottern Lotta 1859. Kajsa får ett barn till, Emma 1858. Fadern är Carl Carlsson dräng i Sävvi-ken. Emma Carlsdotter blir i senare husförhörsböcker till Emma Charlotta.

Kajsa Larsdotter Storm finns på husförhörsbokens sidor för lösdrivare tillsammans med systemn Maria. Båda med notering: dövstamma, går på hela socknen. När systemn Maria avlidit, finns Kajsa som fattighjon i Bresäter. Hon avlider 1908 av ålderdom nästan 89 år gammal.

Följer man Kajsa Larsdotter Storms barn ser man: Lars Larsson Storm blir fosterbarn hos komminister Pihl i Tåbäcken. När komministern avlider blir han fosterbarn hos Vinqvist i Dahlbäcken. Från 1863 står han som dräng på olika gårdar. 1870 Bjurtjärnstorp med notering: Tinget 1870 för första resan snatteri dömd att böta trettio dal. Denna notering följer honom i flera böcker.

Han får en dotter 1872, gifter sig med modern 1874 och får ytterligare nio barn. Två av de tio barnen avlider späda. Övriga barn når ålderdom. Lars Larsson Storm får flera arbetsattester, 1877, 1880, 1882 och 1888 till Bergvik Söderhamn. Dit kommer systersonen August Gustafsson 1879. Lars Larsson avlider av ålderdom 78 år gammal.

Lotta Hermansdotter blir fosterbarn 1859 hos Erik Ersson och hans hustru Britta Stina Hansdotter. Hon blir piga i Carlstorp och avlider där 1868, 17 år gammal.

Emma Charlotta Storm Fryk. Hon finns på sidorna för lösdrivare med sin mor och moster. Sonen Elias Teodor föds 1877 men avlider veckogammal. Hon får tjänst som piga i flera gårdar och föder dottern Elin Amanda 1887. Gifter sig med änkingen Gustaf Fryk. Emma avlider 1925 av ålderdom.

Inga noteringar om hörselskador hos Kajsa Larsdotter Storms barn.

Anna Larsdotter Storm 1822-1878

När modern avlider placeras dottern Anna Larsdotter Storm på sidor för lösdrivare, men får plats som piga på en gård. En tid finns hon på samma gård som

farmodern Ingrid Göransdotter. Hon är noterad som nästan dövstum och fänig. Det är lätt att tro att hon missbedöms eftersom hon har en hörselskada. Sonen Nils Gustaf Nilsson föds 1846. Fadern är drängen Nils Larsson, som är angiven som far åt tre utomäktenskapliga barn. Hon gifter sig 1852 med Peter Jansson och får barnen Anders Fredrik 1853, Anna Lisa 1855, Kristina 1857, Jan Peter 1859, Karl Johan 1861 som avlider 1½ år gammal, Axel 1863 och Emma Sofia 1866 som blir 10 år. Övriga barn når vuxenålder. Jan Peter emigrerar 1892 med sin familj till Nordamerika. Anna avlider 1878, 56 år gammal. Ingen dödsorsak anges. Inget barn har notering om hörselskada.

Lars Larsson Storm 1825-1915

När modern avlider börjar Lars Larsson Storms arbete som dräng i olika gårdar. Noteringen "talar illa" följer honom. Han har troligtvis också hörselproblem och därmed svårt att få ett bra språk. Han finns i husförhörsböcker hos farmodern, systemn Anna och blir permanent dräng hos fastern Maria Larsdotter. När hon avlider blir Lars Larsson Storm backstugesittare. Han avlider 1915 drygt 90 år gammal.

Peter Larsson Storm 1828-1910

När modern avlider flyttar Peter Larsson till farmodern Ingrid Göransdotter i Sund. Gården ägs av farmoderns bror och senare tar hans dotter och hennes man över gården. Där finns fastern Maria Larsdotter också. Han flyttar som dräng mellan olika gårdar. 1850 flyttar han till Karlskoga.

Från flyttlängd: Läser innantill försvarligt. Utantill och förstår hjälpligt vid förhör. Välf. Ledig. Såsom beväring ställd på tillväxt. Han arbetar som dräng, har en notering: 1855 pliktat för fylleri å marknad.

1882 flyttar han till Varnum och gifter sig 1886 med nästan 24 år yngre Sofia Svensdotter och får barnen Anna Wilhelmina, Elin Maria, Ester Sofia, Emma Matilda, John Petrus och Gustav Rickard. John Petrus blir 1½ år, övriga når vuxen ålder. Tre av dem avlider i Spanska Sjukan 1918. Dottern Elin Maria emigrerar till Amerika 1914. 1901 flyttar familjen till Betania i Kristinehamn.

Peter Larsson Storm avlider 1910 av astma bronchiale drygt 81 år gammal. Inga noteringar om hörselskador.

forts.

Medlemsstatistik

2020-06-30

....forts.

Nils Larsson Storm 1834-1857

När modern avled flyttade Nils Larsson till farmodern Ingrid Göransdotter och fastern Maria Larsdotter.

Han finns kvar i Sund utan noteringar till boken 1856-1860, där noteras: Död vid Söderhamn 1857-02-01. Dödbok Söderhamn uppger Död vid Sandarne, hjärtfel 22 år och 11 dagar gammal. Ingen notering om hörselskada.

Husförhörböckerna ger inget bra svar på frågan om orsaken till barnens hörselskador. Om det funnits dödbok för tiden för barnens födelse och småbarnstid så hade man där kunnat se vilka barnsjukdomar som grasserade.

Det är möjligt att jag drar för långtgående slutsatser från husförhörböckerna men jag tror att flickorna med hörselproblem blev utnyttjade eftersom de inte kunde säga ifrån. Alla tre fick de utomäktenskapliga barn och flyttades då direkt till husförhörsbokens sidor för lösdrivare.

Drängen som med Anna Larsdotter enligt prästens notering fick sitt tredje utomäktenskapliga barn flyttades inte. Anna gifte sig och bildade familj. Att hon i husförhörböckerna noteras som "fånig" kan ha sin grund i hörselproblemen. Hon kanske tröttnade på att fråga om, och log istället.

Maria och Kajsa gifte sig aldrig. De "går på hela socknen" för sitt uppehälle. Tre av deras barn hamnar i fosterhem. De har inte behövt flytta runt bland flera familjer, men livet som fosterbarn måste ändå ha inneburit en känsla av utanförskap. De har trots svår början klarat sig bra.

Man kan se i böckerna att familjen haft bra sammanhållning. Flera av barnen och barnbarnen vistas tidvis hos farmodern Ingrid Göransdotter i Sund. Klart är att grav hörselskada var ett stort handikapp. Farmodern Ingrid fanns som en trygghet på Sund.

Man tog hand om varandra.

Centralort	Antal DIS-Bergslagen	Antal endast DIS
Västerås	353	86
Örebro län utom Karlskoga	269	215
Dalarnas län	200	183
Värmlands län	143	277
Eskilstuna	119	149
KAK	101	43
Karlskoga, Kristinehamn, Filipstad	62	75
Uppsala	43	0
Sala	37	20
Fagersta	21	8
Enköping	22	0
Katrineholm	21	8
Övriga regioner	105	
Utlandet	3	
SUMMA	1488	1056
Totalt antal medlemmar	2544	
Familjemedlemmar i DIS-B	28	7

Fördelning män kvinnor

	Antal	Andel %
Kvinnor	559	37,6
Män	929	62,4
Summa	1488	100

Nya medlemmar sedan föregående nummer

Medl nr	Namn	Postadress	Medl nr	Namn	Postadress
9756	Jan Gustafsson	Örebro	59043	Mattias Eriksson	Västerfärnebo
17835	Mikael Winbladh	Norrköping	59045	Lars Bsenko	Surahammar
24149	Jan Jonsson	Arboga	59048	Björn Nerdrum	Årjäng
24454	Birgitta Ljungberg	Västerås	59049	Morgan Gustavsson	Skoghall
44092	Inga Larsson	Falun	59054	Inger Lundqvist	Borensberg
44357	Le Roy Billberg	Flen	59057	Håkan Zettergren	Västerås
53337	Anna-Lena Lundell	Borlänge	59071	Lennart Ängvard	Västerås
53364	Monica Rundgren	Uppsala	59073	Hans Meijer	Borlänge
57139	Maria Lekman	Nacka	59075	Ingvor Norman	Gusselby
58830	Anders Hallberg	Hammarö	59085	Carl-Erik Westling	Västerfärnebo
58849	Elisabeth Andersson	Borlänge	59091	Ann-Britt Ellström	Falun
58862	Jan Christersson	Karlskoga	59092	Britt-Marie Magnussen	Västerås
58868	Fia Hellström	Örebro	59098	Angélique Wenell	Kumla
58895	Lars-Åke Östensson	Köping	59101	Mats Norberg	Borlänge
58902	Mikael Lundh	Skattkärr	59108	Brita Pahlén	Avesta
58914	Hans Eriksson	Västerås	59135	Inga-Britt Ritzman	Hallsberg
58919	Per Hedblom	Sifferbo	59144	Katarina Danielsson	Säffle
58923	Sven Erik Bood	Eskilstuna	59162	Per Hedman	Västerås
58931	Åsa Lundberg	Borlänge	59178	Staffan Kjerrström	Västerås
58932	Ingrid Wikström	Tällberg	58189	Peter Torpman	Hammarö
58969	Bo Gustavsson	Filipstad	59195	Elvine Lindell	Furudal
58974	Lars-Åke Hagelin	Leksand	59210	Ingemar Lund	Stallarholmen
58975	Elisabeth Andersson	Västerås	59216	Ronny Norman	Ludvika
59000	Anders Wincrantz	Karlskoga	59222	Bengt Franklin	Torshälla
59011	Rune Larsson	Karlstad	59225	Ulf Broström	Torshälla
59020	Rolf Vasstun	Fjugesta	59226	Tomas Ericsson	Lindesberg
59034	Kent Jansson	Borlänge	59244	Anneli Eriksson	Östmark
59035	Gunhild Blomgren	Örebro			
59038	Allan Märsy	Fagersta			
59041	Lennart Sandberg	Eskilstuna			

DIS-Bergslagens halvårsmöte (höstmöte)
Söndagen den 22 november 2020 kl. 15.00

Enligt § 9 i föreningens stadgar ska vid höstmöte följande punkter behandlas:

1. Val av ordförande och sekreterare för mötet
2. Val av två personer, tillika rösträknare, att jämte ordförande justera protokollet
3. Fråga om mötet är behörigen utlyst
4. Fastställande av föredragningslista
5. Styrelsens förslag till medlemsavgifter
6. Revisorns berättelse
7. Fastställande av resultat- och balansräkning
8. Styrelsens förslag till budget för 2021

Med anledning av Corona-pandemin kommer vi inte att kunna genomföra vårt höstmöte som vi brukar och därför inte heller bjuda in någon föreläsare.

Vi ser över andra möjligheter och återkommer när vi vet hur vi ska göra.

Vänligen läs på vår hemsida vad som gäller.